

HEDİYENİN DİNİ TEMELLERİ*

Ali AKPINAR**

Özet

Bu çalışmamızda hediye konusunu Kur'an başta olmak üzere hadis ve fıkıh külliyatından hareketle inceledik. Literatürümüzde hediyenin önemi, hükmü ve adabına dair yazılmış eserleri de göz önünde bulundurduğumuzda hediye olgusunun kültürümüzde önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Hediye, Sadaka, Hibe.

RELIGIOUS PRENCIPLES OF THE GIFT

Abstract

In this study, we examined "the gift matter" particularly based on the Qur'an, the hadith and fiqh. When we consider the written work in our literature on significance, worth and manners of the gift, we see that the gift phenomenon has an important role in our culture.

Key Words: Gift, Charity, Grant

* Bu çalışma 16-17 Kasım 2005 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Türk Kültüründe Hediye Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü, Konya. lakpinar1@gmail.com

Giriş

Eskiden beri dilimizde konuyla ilgili olarak *hediye*, *hedâye*, *hibe*, *atıyye*, *nihle*, *nâfile*, *sadaka*, *teberru'*, *tuhfe*, *ithâf*, *ihsan*, *ikram*, *in'âm*, *lütuf*, *bergüzâr* (Farsça *hediye*), *bahşiş*, *bağış*, *armağan*, *sunu*, *peşkeş*, *hatıra/andaç*, *birakıntı*, *caba*, *mükafat*, *ödül*, *eşantiyon*, *promosyon*, *mansiyon*¹ gibi pek çok kelime kullanılmaktadır. Bu kadar çok kelimenin kullanılması, hediye olgusunun kültürel hayatımızdaki yer ve önemini göstermektedir.

Hadis ve Fıkıh kitaplarında '*Kitâbü'l-Hibe*' başlığı altında müstakil bölümlerin ayrılmasının yanında, Osmanlı Medenî Kanun kitabı Mecelle'de 47 madde (833-880. maddeler) hibeye ayrılmıştır. Mecelle'nin Ali Haydar şerhinde ise 140 (II, 608-748) sayfada bütün yönleriyle aynı konu üzerinde durulmuştur. Literatürümüzde hediye'nin önemi, hükmü ve adabına dair yazılmış "*Kitabü'l Hedâye*, *Kitabü't-Tuhaf ve't-Turaf*, *et-Tuhfe ve't-Turfe*, *ez-Zehâir ve't-Tuhaf*" isimli pek çok müstakil kitap yer almaktadır.²

Konunun iyi anlaşılması için hediye ile ilgili kavramlar ve bunların arasındaki farklara kısaca değinmek uygun olacaktır.

1. Hibe

Hediye ile çok yakından ilgili olan ve "vhb" kökünden mastar olan *hibe*, karşılıksız verilen bağış demektir. Çokça hibe yapan kişiye vehhâb denir.³ Hediye, hibenin bir çeşididir. Her hediye hibedir, ama her hibe hediye değildir. Yüce Allah'ın isimlerinden biri, karşılıksız, bol bol ve sürekli veren anlamında el-Vehhâb'dır ve Kur'ân'da üç kere geçer.⁴

¹ Fransızca Eşantiyon, daha çok reklam amaçlı verilen hediyeler, promosyon ise daha çok özendirme amaçlı hediyeler için, mansiyon ise derece dışında verilen ödül anlamında kullanılmaktadır. Bkz. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, s. 350, 737.

² Bkz. Ali Bardakoğlu, , s. 155.

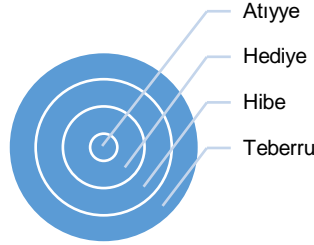
³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, I, 802-803.

⁴ İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, V, 231.

Bir hukuk terimi olarak hibe, karşılıksız olarak bir malı temlik etmektir.⁵ Hibe geniş anlamda şöyle tanımlanmıştır: Hibe bir akit olup ahlaki bir vazifeyi ifa sadedinde olmamak ve teşekkülü anında konusu tüketilmemek şartıyla menkul ve gayrimenkul bir malın yaşayanlar arasında kaideten ivazsız olarak temlikidir.⁶

Fransız hukukunun aksine İslam hukukunda hibe ile ilgili tehdit edici ve yasaklayıcı hükümler çok azdır.⁷

Her hibe bir teberrudur, fakat her teberru bir hibe değildir. Mesela bir kimseye yemek parası vermek hibe, onu eve götürüp yemek ikram etmek bir ibaha tasarrufudur. Sadaka da Allah rızası için ve sevap kazanmak için birine yapılan teberrudur. Hediye birine ikramda bulunmak amacıyla verilen şeylere denir.⁸ Hediye, hediye verenin hediyesi ile hediye verdiği kişiye yakınlaştığı şeydir. Hibe ise böyle değildir. Bu yüzden Allah kuluna hibe eder denir, ama hediye eder denmez.⁹ Bu yüzden hediye insanî bir bağıştır. İfade edilen kavramlar arasındaki bu ilişkiyi şu şekilde gösterebiliriz: Teberru>Hibe>Hediye>Atıyye.

⁵ Bkz. Ali Haydar, *Düreru'l-Hukkâm*, II, 614.

⁶ Abdulkadir Şener, *İslam Hukukunda Hibe*, DİB Yayınları, Ankara-1984, s. 25.

⁷ Şener, *age*, s. 14.

⁸ Bkz. *Şamil İslam Ansiklopedisi*, III, s. 258-259.

⁹ Ebû Hilal el-Askerî, *Kitâbu'l-Furûk*, s. 183.

2. Hediye

Hediye kelimesi, dilimize Arapçadan geçmiş bir kavramdır. *Hediye* sözlükte armağan, peşkeş¹⁰ anlamındadır. Çoğulu *hedâye*, *hedâvâ*, *hedâvî* ve *hedâvin* şeklinde gelir.¹¹ Hedy kökünde öne geçme anlamı da vardır. Hediyeye, ihtiyacın önüne geçtiği için bu isim verilmiştir.¹² Aynı kökten türemiş olan *el-Hâdî*, yol gösterici anlamına yüce Allah'ın isimlerindedir. *El-Hedyü*, siret, gidişat ile Kabe'ye sunulan kurbanlık anlamlarına gelir.¹³ Hediyeğin doğru yola götürme, yüce Allah'ın yaratıklarına karşılıksız ve sürekli verme adeti ile ilgisi açıktır. İnsanlık tarihinde asıl en büyük hediye yaratıcıya sunulanıdır. İlk insan Hz. Adem'in oğullarının yüce yaratıcıya sunumları bunun ilk örnekleridir.

Karşılıksız verilen şey özel bir maksat gözetilmeksizin sırf dostluk amacıyla verilirse hediye olur, bir beklenti için verilirse rüşvet olur. Hz. Peygamber yöneticilerin insanlardan aldıkları hediyeleri, rüşvete dönüşmesi ve görevi kötüye kullanmaya sebep olabileceği gerekçesiyle yasaklamış ve şu uyarıyı yapmıştır: “Benim zekât toplamak üzere görevlendirdiğim maliyecilere ne oluyor ki, kendisine verilenler hakkında: Şunlar, sizin/devletin, şunlar da bana hediye edildi, diyebiliyorlar! O kişi evinde otursaydı/öyle bir makamda olmasaydı, kendisine hediye verilir miydi?”¹⁴ Yöneticilerin insanlardan hediye kabul etmesi ile ilgili İslam fıkında pek çok hüküm ve görüş belirtilmiştir. Aynı şekilde alacaklıların borçlulardan borcun haricinde bir şeyler alması faiz şüphesi taşıyacağından hoş karşılanmamıştır. Yine Müslümanların, Müslüman olmayanların kutsal gördüğü özel günlerinde onlardan hediye alıp verme,

¹⁰ Peşkeş; hediye, bedava, beleş anlamında dilimize geçmiş Farsça bir kelimedir. Bkz. M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih ve Deyimleri Sözlüğü*, MEB, İstanbul-2004, Cilt: 2, s. 772-773.

¹¹ İbn Manzûr, *age*, XV, 357.

¹² Ebû Hilal el-Askerî, *age*, s, 183.

¹³ Rağıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, s,788; İbnü'l-Esîr, *age*, V, 253-255.

¹⁴ Buharî, Hibe 17; Müslim, İmâre 26-29; Ebû Dâvûd, İmâre 11.

Müslüman toplumun kimlik bilincini diri tutma amacına yönelik olarak tasvip edilmemiştir.¹⁵

2.1. Mecelle’de Hediye ile İlgili Maddeler

Hibe ile ilgili pek çok maddenin söz konusu edildiği Mecelle’de, müstakil olarak hediye ile ilgili şu iki madde yer almıştır:

Hediye, bir kimseye ikramen getirilen ya da gönderilen maldır.
(Md. 834)

Bu tanımda ikram kaydıyla hediye rüşvetten ayrıldı, çünkü rüşvet bir yardım beklentisi için verilir, hediye ise öyle değildir.

Hediye ile ilgili olarak sadaka, sevap ve Allah rızası için fakire hibe olunan maldır. İbaha ise bir kimseye malını kullanma, yeme içme izni vermektir.¹⁶

Sünnet yahut zıfaf düğünlerinde gelen hediyeleri çocuk sahipleri, gelin veya ana babadan hangisi için getirilmişse ol hediye onun olur. (Md. 876)

2.2. Osmanlı Bürokrasisinde Hediye

Osmanlı bürokrasisinde hediye memnu ve gayri memnu olmak üzere ikiye ayrılırdı:

a. Memnu/yasak hediye: Mücevher, altın ve gümüşten yapılmış kıymetli eşya, çubuk takımı, kürk, şal, kumaş, köle, at ve sair hayvanlar, çadır, zahire çeşitleri, kuru yemiş, odun, kömür gibi şeyler.

b. Gayr-i memnu/yasak olmayan hediye: Yaş meyve sebzeler, çiçek, şeker ve tatlı çeşitleri, yoğurt, tereyağı, süt, kuzu, av, balık, tavuk ve diğer kuşlar. Bunların da külliyetli olmaması şarttır.¹⁷

¹⁵ Bkz. Ali Bardakoğlu, *age*, s. 151-155.

¹⁶ Bkz. Ali Haydar, *age*, II, 615-616.

¹⁷ M. Zeki Pakalın, *age*, I, 794-795.

Bu sınırlamalarla bir taraftan insani bir uygulama olan hediyeye izin verilmiş, diğer taraftan da uygulamanın rüşvete dönüşerek yolsuzluk aracı haline getirilmesi önlenmiştir.

İslam Hukukunda hediye ve hibenin hükmü mendub, müstehab, mesnun, memduh gibi kavramlarla açıklanır.

Muhtaç durumda olan bir kimseye Allah'a yakınlaşma maksadıyla bir şey verilirse bu *sadaka* olur. Bir kişiye duyulan takdir ve sevgi dolayısıyla, o kişinin bulunduğu yere götürülerek verilirse hediye olur, değilse hibe olur. *Atıyye* ise, ölüm ile sonuçlanan hastalık halinde yapılan hibedir.¹⁸ Hediye sadaka değildir, çünkü sadaka kabul etmeyen Hz. Peygamber hediye kabul ederdi.

Teberru hukukta karşılıksız tasarrufların hepsini kapsar. Her hibe teberrudur, fakat her teberru hibe değildir.¹⁹ Genel olarak hediye ve bahşişler İslam hukukunda teberru sayılırlar.²⁰

2.3. Kur'ân Ayetlerinde Hediye

Kur'ân'da hediye hükmü ile ilgili açık bir ayet yer almaz. Ancak iki ayette hediye kelimesi geçer. Bu ayetlerde Hz. Süleyman peygambere Sebe kraliçesinin gönderdiği hediyelerden ve Hz. Süleyman'ın bu hediyelere karşı tavrından söz edilir. Bu da gösteriyor ki hediye tarihi, insanlık tarihinin derinliklerine kadar uzanır. Hediye kelimesinin açıkça geçtiği ayetler şöyledir: “*Sebe kraliçesi (Belkıs) dedi ki: Hükümdarlar bir ülkeye girdiler mi, orayı bozarlar, halkının şerefliğini alçaltırlar, evet böyle yaparlar. Ben onlara bir hediye göndereyim de bakayım elçiler ne ile dönecekler. (Elçi, hediyelerle) Süleymân'a gelince o dedi ki: Siz bana mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? Allâh'ın bana verdiği, size verdiğiinden daha iyidir. Hediyeyle ancak siz sevinip övünebilirsiniz.*”²¹

¹⁸ Vehbe ez-Zuhaylî, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, İstanbul-1992, V, 153.

¹⁹ Şener, *age*, s, 17, 75.

²⁰ Şener, *age*, s, 75.

²¹ 27 Neml 34-36.

Kur'ân'ın anlattığına göre Hz. Süleyman, güneşe tapan Sebe kraliçesine, halkıyla birlikte emrine itaat ederek teslim olmaları için bir mektup gönderir. Mektubu alan kraliçe, Hz. Süleyman'a bir hediye göndererek onun gönlünü almaya çalışır. Hz. Süleyman ise hediyeyi kabul etmez ve çok büyük bir orduyla üzerlerine gelip onları perişan edeceğini söyler. Bunun üzerine kraliçe, Hz. Süleyman ile bizzat görüşmeye gelir. Görüşme sonunda da Müslüman olur.²²

Kaynaklarımızdaki bilgilere göre kraliçe, çok kıymetli taşlardan yapılmış büyük bir hediye, altın bir kap²³ gönderir. O, hediye ile Hz. Süleyman'ı denemek ister. Onun düşüncesine göre Süleyman, hediyesini kabul ederse o, dünyalık peşinde olan bir kraldır, kabul etmezse peygamberdir. İnsanların hidayeti için görevlendirilmiş bir peygamber olan Hz. Süleyman ise hediyenin kendisini bu asli görevinden vazgeçirme niyetiyle siyasi bir menfaat sağlama amacıyla gönderildiğini anlar ve onu geri çevirir. Belkıs'ın Hz. Süleyman'a sunduğu bir çeşit rüşvet, hakkı batıl ile satın alma girişimi idi. Böyle bir şeyi kabul etmek ise bir peygambere yakışmazdı.²⁴

Hz. Süleyman'ın hediyeyi kabul etmeyişi ve bu olayın Kur'ân'da bizlere anlatılışı hediyenin amacını anlatması bakımından dikkat çekicidir. Buna göre hediye yolsuzluk, kayırma, asli görevi savsaklama amacına yönelik olmamalıdır. Nitekim Müslüman olmayan yöneticilerle mektuplaşıp hediyeleşen peygamberimiz de zaman zaman politik sebeplerle gönderilen hediyeleri kabul etmezdi.²⁵ Nitekim bazı hukukçular yukarıdaki ayetten, müşriklerin hediyelerinin geri çevrilebileceği hükmünü çıkarmışlardır.²⁶

²² Bkz. 27 Neml 20-44.

²³ Kaynaklarımızda gönderilen söz konusu hediye ile ilgili spekülatif pek çok haber yer almıştır. Bkz. İbn Kesir, *Tefsîr*, III, s. 362-363.

²⁴ Bkz. Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, XIII, 198-199.

²⁵ Bkz. Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, II, 1024-1025.

²⁶ Bkz. Suyutî, *el-İklîl fi İstinbatî't-Tenzîl*, s. 202.

Kur’ân’da aynı kökten gelen ve Kâbe’ye sunulan kurbanlık anlamına “hedy” kavramı birden fazla ayette geçer.²⁷

Hibe kelimesi Kur’ân’da geçmez. Bu kök Kur’ân’da fiil formunda kullanılır. Bunların çoğunda yüce Allah’ın karşılıksız vermesi anlatılır.²⁸

Bunun yanında Kur’ân’da hediye anlamına gelen kavramlar kullanılmıştır. Atâ, nihle, nâfile bunlardandır.

Bunlardan *atâ* kelimesi bir ayette “*Bu bizim ihsanımızdır (atâünâ). Artık dilediğine ver veya verme, hesapsızdır.*”²⁹ şeklinde Hz. Süleyman’a dünyada verilen ilahi lütuflar anlamında kullanılmıştır. Birden fazla ayette de ahirette cennetliklere verilecek Rabbin lütufları anlamında kullanılmıştır.³⁰

Nihle kelimesi ile aynı kökten türeyen ve arı anlamına gelen *nahl* kelimesi arasında yakın bir ilgi vardır. Şöyle ki arı, her şeye konar ama hiçbir şekilde onlara zarar vermez ve en güzel şekilde onlardan yararlanır, şifa kaynağı olan balı üretir. Nihle de öyledir, incitmeden ve hiç karşılıksız verilir. Babanın evladına vermesi gibi. Bu yüzden Kur’an’da³¹ kadına verilen mehrin veriliş şekli anlatılırken, gönül hoşluğu ile anlamında nihle kelimesi kullanılmıştır.³² Ayette geçen nihle kelimesine “*bir borç olarak, dinî görev olarak, hibe olarak, Allah’tan bir lütuflar olarak, gönül hoşluğu ile*” gibi anlamlar yüklenmiştir.³³

²⁷ Bkz. 2/196, 5/2, 95, 97, 48/25.

²⁸ Bkz. 6/84, 14/39, 19/19, 50, 53, 21/72, 90, 26/21, 29/28, 33/50, 38/30, 43, 42/49.

²⁹ 38 Sâd 39.

³⁰ Bkz. 11 Hûd 108, 17 İsrâ 20, 78 Nebe 36.

³¹ “Kadınlara mehirlerini bir hak olarak/gönül hoşluğuyla (nihle) verin; eğer kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bağışarlarsa, onu da afiyetle yiyin.” 4 Nisa 4

³² Bkz. Rağıb el-İsfehâni, *age*, s. 739; Ebû Hilal el-Askerî, *age*, s. 184.

³³ Bkz. İbn Manzûr, *age*, XI, 650; İbnü’l-Cevzî, *Zâdü’l-Mesîr*, II, 11.

Nâfile kelimesi de bu bağlamda kullanılmıştır. Nafile, borç olmadığı halde fazladan ve lütuf olarak yapılan şey. Nevfel, atası bol olan demektir.³⁴ Kur'ân'da savaş ganimetleri anlamında “enfâl”³⁵ kullanıldığı gibi, diğer insanlara vecibe olmayan sadece Hz. Peygambere özgü olan³⁶ anlamında ve Hz. İbrahim'e ilahi bir lütuf olarak evlatlar verilmesi anlatılırken “nâfile” kelimesi kullanılmıştır. “Ona İshak'ı hediye ettik, üstelik torunu Ya'kûb'u da verdik. Hepsini de iyi insanlar yaptık.”³⁷

Bu kavramlar yanında insanî ilişkileri en güzel şekilde düzenleyen Kur'ân'da hediye çağrıştıran, infak, sadaka, ihsan, iyilik, güzellikle ilgili pek çok ayet yer almıştır.

2.4. Hadislerde Hediye

Kur'ân'ın *büyük bir ahlak üzere olduğunu* belirttiği³⁸ ve *inanana en güzel örnek* olarak sunduğu³⁹ Hz. Peygamber, hediye kabul eder, hediyeye karşılık verir, kendisine hediye olarak gelenin tamamını yahut bir kısmını hemen hediye olarak başkalarına verir ve hediyeleşmeyi tavsiye ederdi.⁴⁰

O bu konuda şunları söylemiştir:

*“Bana bir koyun paçası bile hediye edilse kabul ederim, böyle bir yemeğe çağrılısam giderim.”*⁴¹

*“Size herhangi bir iyilikte bulunana karşılık veriniz. Verecek bir şey bulamazsanız ona dua ediniz ki karşılık verildiğini bilsin.”*⁴²

³⁴ Bkz. Rağıb el-İsfehâni, age, s, 766.

³⁵ 8 Enfâl 1.

³⁶ 17 İsrâ 79.

³⁷ 21 Enbiya 72.

³⁸ Bkz. 68 Kalem 4.

³⁹ Bz. 33 Ahzab 21.

⁴⁰ Buhari, Hibe 11; Ebû Davûd, Buyu' 87; Tirmizî, Birr 34.

⁴¹ Tirmizî, Ahkâm 10.

⁴² Ebû Davûd, Zekât 8.

O, bu sözleriyle hediyein maddî değerinden çok manevî değerinin önemine dikkat çekmiş ve hediyeleşmede içtenliğin önemine vurgu yapmıştır. Şu aşağıdaki yönlendirmeleriyle de karşılıklı hediyeleşmeye, hediyeleşmenin insanda meydana getireceği etkilere dikkat çekmiştir.

“Karşılıklı hediyeleşin ki aranızda sevginiz artsın.”⁴³

“Hediyeleşin, çünkü hediye aranızdaki kin, buğz ve düşmanlığı giderir.”⁴⁴

“Ziyaretleşin ve hediyeleşin. Çünkü ziyaretleşme, sevgiyi perçinler, hediyeleşme ise düşmanlığı giderir.”⁴⁵

“Hediye işitmeyi, görmeyi ve gönlü alır götürür.”⁴⁶

“İhtiyaçlar karşısında hediye ne iyi anahtardır!”⁴⁷

“Hediyeleşin, çünkü hediye sevgiyi artırır, kötü his ve kuşkuları giderir. Komşu, komşusunun hediyesini, bir koyun paçası bile olsa küçümsemesin.”⁴⁸

O, bu sözleriyle hediyein insan ruhunda meydana getireceği etkilere dikkat çekerek karşılıklı olarak hediyeleşmeye yönlendirmiş ve hediye edilen şeyin küçümsenmemesini istemiştir.

2.5. Hediyein Yararları⁴⁹

Hediyein yararları ile ilgili olarak şunları söyleyebiliriz:

- a) Hediye insanî bir değer, mürüvvet ve meziyettir.
- b) Karşılıksız veren Yüce Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmaktır.

⁴³ Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, Hadis No: 15057.

⁴⁴ Tirmizî, *Velâ* 6; Ahmed, II, 405; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, Hadis No: 15060.

⁴⁵ İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye*, Hadis No: 1325.

⁴⁶ Heytemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV, 151; Taberânî, XVII, 183.

⁴⁷ Ali el-Müttakî, age, Hadis No: 15088; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II, 442.

⁴⁸ Tirmizî, *Velâ ve'l-Hibe* 6.

⁴⁹ Bkz. Ali Haydar, age, II, 609; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-u İslamiyye*, İstanbul, ty, IV, 332.

- c) İnsan sevgisini ve insana verilen değeri ortaya koyar.
- d) Karşılık beklemeden yapılan iyiliğin karşılığının öteki dünyada fazlasıyla alınacağı düşüncesiyle ahiret inancını canlı tutar
- e) İnsanlar arasında sevgi, saygı, ülfet duygularını artırır; onları birbirlerine yaklaştırır ve kaynaştırır.
- f) İyilik, cömertlik ve yardımseverlik duygularını canlı tutar.
- g) Bencillik, haset, kin ve kıskançlık gibi kötü tutkuları ortadan kaldırır.

Büyük İskender, İran'ı fethettiği zaman bilgin, filozof ve seçkin pek çok insanla karşılaşır. Bunlara nasıl bir muamele etmesi gerektiğini, onları öldürüp öldürmeyeceğini Aristo'dan sorar. Ünlü düşünürün cevabı şöyle olur: *“Sen İran büyüklerini toptan katletmeye kadir isen de onları öldürerek İran'ın su ve havasını değiştiremezsin. O topraklar benzer insanları yine yetiştirir. Öyleyse sen ihsanlarıyla onları kendine kul et. Hatta onlara öyle ihsan et ki, onların boyunları sana kulluk etmeye kendiliğinden uzansın.”*⁵⁰

Sonuç

Dilimizde Arapça, Farsça, Fransızca ve Türkçe pek çok kelimeyle ifade edilen hediye, hayatımızda önemli bir yer tutan bir olgudur.

Hediyeleşmek ilâhî ve insanî bir meziyettir. Yüce Yaratıcı, insanlar başta olmak üzere tüm yaratıklarına karşılıksız, bolca ve sürekli lütuflarda bulunur. Ama O'nun bu ikramları, onların azıp sapması ve yanlış yapması için değil tabi ki. Aksine onların doğru yolu bulup doğru yolda kalması (hidayet) ve kemale ermeleri içindir.

İnsani bir eylem olan hediye, karşılıksız ve sürekli vermeyi seven Yüce Yaratıcının insanın özüne işlediği ilahi temeli olan ve

⁵⁰ İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte*, XVI, 240.

güzel insanlarda kendisini gösteren bir tutkudur. İnsan için olan ve insanla ilgili konularla ilgilenen din, insanî bir eylem olan hediye ile de ilgilenmiş, tarihî hediye geleneğinin asliyetine uygun olarak işletilmesi için gerekli önlemleri almıştır.

Yüce yaratıcının ahlakı ile ahlaklanmak isteyen kimse O'nun kullarını O'ndan dolayı hoş görüp onlara ikram ederken, hediye verirken bunu haksızlıklara kapı aralamak, hakları gasp etmek için değil; sırf dost olmak ve muhabbeti artırmak için vermelidir. İşte ancak o zaman verilenler gerçek anlamda hediye olur. Zira hediye, hidayete erenlerin Huda'ya yakınlaşmak için kullarına yaptıkları ikramlardır. Bu ruhu da ancak din canlı tutacaktır.

Günümüzde hediyenin, bir kısım beklentilerle ve tek taraflı olarak yapıldığı, çoğu zaman küçümsendiği, rüşvet ve yolsuzluklarda kullanıldığı göz önünde bulundurulursa, hediyenin asli yapısına döndürülmesinin önemi ve bu konuda dinin belirleyici rolü daha da iyi anlaşılacaktır.

Unutulmamalıdır ki bir karşılık beklemeden, bir menfaat ummadan verilmesi gereken hediye, hediye edilen şeyin maddi değerine bakılmadan, yarım elma ile de olsa tam gönül alma aracı olarak insanlar arası ilişkilerde önemli yeri olan bir değerdir.

Kaynakça

Abdulkadir Şener, *İslam Hukukunda Hibe*, Ankara, 1984.

Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l İltibas* (2 c), Kahire, Mektebetü Tûrâsî'l-İslâmi, ty.

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (6c), İstanbul, 1981.

Ali Bardakoğlu, *'Hediye'*, DİA, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1988-1998.

ALİ el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, Müessesetür'-Risâle, Beyrut, 1993.

Ali Haydar, *Dürru'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm (4c)*, İstanbul, 1330.

Buhârî Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buharî, *el-Câmiu's-Sahih (8c)* el-Amîre, İst, 1353.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eşas-es-Sicistâni, *Sünen (4c)* Beyrût, ty.

Ebu Hilal el-Askerî, *el-Furûku'l-Lüğaviyye*, Mektebetü Basire, 1353.

Heytemî, Nureddin Ali b. Ebî Bekir, *Mecmau'z-Zevâid (10 c)*, Beyrut, 1967.

İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye*, Kuveyt, 1973.

İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm (4c)*, Beyrut, 1982.

İbn Mace, *Sünen*, İstanbul, ty.

İbn Manzûr, Cemalüddin Muhammed b. Mükram (711/1311), *Lisânü'l-Arab (15 c)*, Beyrut, 1990.

İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferac, *Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr (9c)*, Beyrut, 1984.

İbnü'l-Esîr, *en-Nihaye fî Garibi'l Hadis (5c)*, Mekke, 1963.

İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte*, (17c) Akçağ Y. Ankara, 1990.

Komisyon, *Şamil İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2000.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi'li Ahkâmi'l-Kur'an (20 c)* Dâru İhyâi Tûrâsi'l-Arabî, Beyrût, ty.

M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (3c)*, Milli Eğitim Basımevi, İst, 1983.

Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük İz Yayıncılık*, İstanbul, 1996.

Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi* (2c) Terc. Salih Tuğ, İrfan Y. İst, 1980.

Müslim, b. Haccac, *el-Câmiu's- Sahih* (5c), Mısır, 1955.

Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-u İslamiyye*, İstanbul, ty.

Rağıb el-İsfehânî, *el- Mufredât fi Garibi'l- Kur'an*, Dâru Kahramân, İst. 1986.

Suyutî, Celalüddin, *el-İklîl fi İstinbâtı't-Tenzîl*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.

Taberânî, *El-Mu'cemü'l-Kebîr*, Kahire, ty.

Tirmizî, Ebu İsa, *Sünen* (5 c), Mısır, 1975.

Vehbe ez-Zuhaylî, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, İstanbul, 1992.